

Kristofer Lehmkuhl Forelesning
1963

Samarbeidet
mellom staten og
næringslivet

av

S. WALTER ROSTOFT

Norges Handelshøyskole

Samarbeidet mellom staten og næringslivet

av

S. WALTER ROSTOFT

Adm. direktør
Kristiansands Mek. Verksted A.S

Kristofer Lehmkuhl Forelesning
Norges Handelshøyskole

Bergen 15. juni 1963

Statsråd

KRISTOFER LEHMKUHL

(1855—1949)

var en utrettelig forkjemper for Norges Handelshøyskole. Kanskje mer enn noen annen har han æren av at NHH ble opprettet, og helt til sin død fulgte han virksomheten med en aldri sviktende interesse. Han er derfor med rette blitt kalt «Høyskolens far».

Norges Handelshøyskole har villet hedre Kristofer Lehmkuhl ved å knytte hans navn til den forelesning, som hvert år fra 1958 holdes ved Høyskolens kandidatfest.

Tidligere KRISTOFER LEHMKUHL FORELESNINGER:

- 1958 *Sjur Lindebrække*: Kapitalbehov, kredittrestriksjoner og forretningsbankenes utlånspolitikk
med forord av rektor, professor Rolf Waaler og en biografi over Kristofer Lehmkuhl av prof. dr. Anton Mohr.
- 1959 *O. T. Jarlsby*: Perspektiver og problemer i papirindustrien.
- 1960 *Frithjof Bettum*: Hvalfangstens utvikling og dens hovedproblem i dag.
- 1961 *Fredrik Vogt*: Vannkraftens plass i vår økonomi.
- 1962 *Harald Throne-Holst*: Aktuelle problemer i forbindelse med omsetning av næringsmidler.

SAMARBEIDET MELLOM STATEN OG NÆRINGSLIVET

Det er *to hovedgrunner* til at spørsmålet om å finne frem til egnede samarbeidsformer mellom Staten og næringslivet trenger seg på med stadig større styrke.

Den ene hovedgrunnen står i forbindelse med den *langsiktige planlegging av det økonomiske liv* som finner sted, ikke bare i de totalitære stater, men også i de demokratiske land. I en såkalt «mixed economy» som vi kjenner fra USA og de vest-europeiske land, er området for Statens planlegging blitt utvidet i etterkrigstiden. Det er imidlertid meget langt fra at den sentraldirigerte planlegging er total. Dette skaper behov for å trekke næringslivet inn i et samarbeide om planleggingen.

Regjeringens formål kan dels være å innhente nyttige råd, støttet til de næringsdrivendes praktiske erfaringer, dels å skaffe seg medansvarlige under utformingen og realiseringen av planene.

De *næringsdrivende* vil på sin side være interessert i å få være med på å sette sitt preg på utviklingen og på den måten skaffe gjennomføringen av sine prosjekter høyest mulig prioritet.

Endelig vil *begge parter* være interessert i å få en koordinering mellom den sentraldirigerte planøkonomi og næringslivets egne planer for sin økonomiske virksomhet.

Den annen hovedgrunn — i alle fall her i landet — skyldes *forrykningen av arbeidsfordelingen mellom Regjeringen og Stortinget*.

Helt opp til den annen verdenskrig var Stortinget gjennom-

gående lite villig til å gi fra seg noe av lovgivningsmyndigheten. I tiden etter 1945 har det skjedd en markert forandring heri. Nu nøyer Stortinget seg ofte med å trekke opp visse hovedlinjer i lovs form og overlater til Regjeringen og dens organer å gi de utfyllende bestemmelser, som ofte er så viktige at det er de som gir lovene deres *egentlige* innhold. Det viktigste eksempel på denne moderne lovgivningsteknikk er Prisloven av 26. juni 1953. Regjeringen trenger — og bør derfor også søke — råd ved utformingen av disse bestemmelser, ikke minst hos de næringsdrivende. Disse er på sin side sterkt interessert i å kunne oppnå størst mulig innflytelse på utformingen.

II.

Derfor ser man da også at samarbeidsproblemet står på dagsordenen i de fleste av de vestlige demokratier.

For å begynne med *Sverige*, oppnevnte den svenske regjering den 2. november 1962 et økonomisk planleggingsråd. Tanken ved opprettelsen av dette råd har bl. a. vært å koordinere kreftene for å nå frem til en mest mulig rasjonell utnyttelse av de produksjonsfaktorer som står til disposisjon. Regjeringen er representert i selve rådet ved 3 statsråder, nemlig finansminister Sträng, som er rådets formann, handelsminister Lange og innenriksminister Johansson. Rådet har forøvrig 14 medlemmer med representanter bl. a. for landbruket, bankvesenet, kooperasjonen, Sveriges Arbetsgiverforening, Sveriges allmänna eksportforening, Sveriges Industriförbund, Sveriges Riksbank samt for forskningen.

Også *Danmark* fikk høsten 1962 sitt samordningsråd gjennom Folketingets vedtagelse av «Lov om økonomisk samordning».

Med hjemmel i denne lov er det opprettet et økonomisk råd, hvis formål er å følge landets økonomiske utvikling og bidra til å samordne de forskjellige økonomiske interesser.

Rådet ledes av et formannskap bestående av 3 sosialøkonomisk kyndige. I tillegg hertil består rådet av inntil 20 medlemmer. Rådets formann utpekes av økonomiministeren blant formannskapetets medlemmer.

Det er interessant å notere at — i motsetning til i Sverige — er ingen av statsrådene medlemmer av det danske samordningsråd.

Med hensyn til rådets sammensetning forøvrig, minner det så meget om sammensetningen i Sverige, at jeg ikke skal gå i detalj.

Også *Finland* fikk et nytt økonomisk samordnende organ et par måneder før de tilsvarende organer i Danmark og Sverige ble opprettet.

Det finske råd skal bl. a. legge opp planer for en aktiv produksjons- og sysselsettingspolitikk, overvåke den økonomiske utvikling og forberede regjeringens beslutninger av næringsøkonomisk karakter.

Rådets sammensetning er omtrent den samme som i Sverige.

I likhet med hva tilfelle er i Sverige, er den finske regjering representert i rådet, først og fremst ved statsministeren som er rådets formann, og dernest ved finansministeren med handelsministeren og industriministeren som personlige varmenn.

Vender vi oss så til *Storbritannia*, vil man se at man der allerede gjennom en årrekke har hatt en rekke samordningsorganer. Det første samordnende organ som jeg vil omtale, bærer navnet *National Production Advisory Council of Industry*. Dette utvalg ble etablert i juli 1941, altså under krigen, men det eksisterer fremdeles. Utvalgets opprinnelige formål var å bistå produksjonsministeriet i alminnelige produksjonsproblemer. I dag kan man si at rådets virkeområde først og fremst omfatter industri, bergverk, jordbruk og shipping. Rådet tar opp til diskusjon generelle økonomiske og finansielle problemer. Finansministeren er rådets formann, og rådet består ellers vesentlig av representanter for den britiske arbeidsgiverforening og det britiske LO.

Dernest vil jeg nevne *Economic Planning Board*. Dette råd ble etablert i juli 1947. Det sorterer under Finansdepartementet og ledes av understatssekretæren i Finansdepartementet.

Formålet er å gi regjeringen råd om hvorledes landets økonomiske ressurser best skal utnyttes.

Rådet er sammensatt av 7 offisielle medlemmer fra de forskjellige departementer og 7 medlemmer fra nærings- og arbeidslivet.

Videre vil jeg nevne *The National Joint Advisory Council*, som ble etablert i oktober 1939 som følge av krigsutbruddet, men som eksisterer fremdeles. Rådet har til formål å gi regjeringen råd i spørsmål som er av felles interesse for arbeidsgiverne og arbeidstakerne. Statsråden for Ministry of Labour er rådets formann, og medlemmene forøvrig kommer fra den britiske arbeidsgiverforening, det britiske LO og de nasjonaliserte industrier.

Man skulle tro at de samarbeidsorganer jeg her har nevnt, skulle være tilstrekkelige. Det var derfor nokså overraskende da det i Storbritannia for ca. 1 år siden ble dannet et nytt organ, *National Economic Development Council*. Dette råd er tiltenkt en mer aktiv rolle i planleggingen og i den økonomiske utvikling enn de tidligere eksisterende organer. Disse har i stor utstrekning vært hjelpemidler til gjensidig orientering og koordinering på viktige områder, som dog har vært begrenset. Det nye organ har til oppgave å koordinere de økonomiske forskningsresultater og konjunkturinstituttens virksomhet over hele næringslivet, med det formål å effektivisere planleggingen for økonomisk fremgang.

Formålet med rådet synes således i store trekk å falle sammen med formålene til de samarbeidsorganer vi har fått i Norden. Såvel finansministeren som arbeidsministeren og handelsministeren er medlemmer av rådet, hvis sammensetning forøvrig i store trekk faller sammen med sammensetningen av de nordiske samarbeidsorganer.

I *Nederland* er kontaktorganene mellom myndighetene og nærings- og arbeidslivets organisasjoner sterkere utviklet enn i noe annet land i Vest-Europa. Ved lov av 14. februar 1950 om organisering av næringslivet i Nederland, ble det etablert en ordning som i praksis har vist seg å spille en dominerende rolle ved utformingen og gjennomføringen av landets økonomiske politikk.

Det er spesielt 4 hovedinstitusjoner som man bør feste seg

ved. Først og fremst *det sosiale og økonomiske råd*, dernest *stiftelsen for arbeidslivet* som særlig behandler arbeidsgiverproblemer, dernest *de offentlig-rettslige korporasjoner* eller grupper av næringslivet som kan minne litt om våre bransjeråd, og endelig den *sentrale plankommisjon* som fungerer som økonomiministerens rådgivende organ.

Jeg skal kun oppholde meg litt ved det viktigste av disse organer, nemlig det sosiale og økonomiske råd.

Rådet skal være regjeringens rådgiver ved alle de tiltak av sosial og økonomisk art som regjeringen akter å sette i verk. Vedkommende statsråd har *plikt* til å fremlegge alle spørsmål av denne art for rådet. Rådet kan også selv ta initiativ vis-a-vis regjeringen når det gjelder saker som ligger innenfor dens ansvarsområde, og dette område er, som man vil forstå, meget vidt.

Generelt kan man si at rådet skal arbeide for å fremme det økonomiske liv i Nederland i sin alminnelighet, og fremme næringslivets interesser samt interessene til alle dem som arbeider i produksjonslivet.

Rådet har minimum 30 og maksimum 50 medlemmer. $\frac{1}{3}$ skal oppnevnes av arbeidsgivernes og $\frac{1}{3}$ av arbeidernes organisasjoner. Den siste $\frac{1}{3}$ skal oppnevnes av regjeringen.

Rådets formann oppnevnes av regjeringen blant rådets nøytrale medlemmer. Regjeringen er altså ikke selv representert i rådet.

De problemer som knytter seg til pris- og lønnsutviklingen, har lagt beslag på en stor del av rådets tid. Ellers arbeider rådet med et stort antall saker av forskjellig art, pensjons- og trygdesystemer, produksjonsutvalg, kartellovgivningen, lønn under sykdom og ferier etc.

Vender man seg så til *Østerrike*, vil man se at man også der har samarbeidsorganer som er meget langt utviklet. De viktigste organer heter *koalisjonsutvalget* og *lønns- og priskommisjonen*. Disse organer arbeider begge med temmelig generelle næringspolitiske spørsmål. De er sterkt politisk anstrøkne, og er knyttet til virksomheten i regjeringen og i parlamentet mer enn til arbeidet i forvaltningsapparatet. Systemet er forøvrig

meget interessant, men det er så ulikt de forhold vi har her i landet, at jeg ikke tror det vil lønne umaken å gå i detalj når det gjelder den østerrikske ordning.

Uten at jeg nu vil gå mer i detalj, skal jeg kun nevne at også i *Belgia*, *Frankrike* og *Italia* er det opprettet samordningsråd til behandling av pris- og lønnsproblemer og som hjelpemiddel ved planleggingen av det økonomiske liv.

Såvidt jeg vet, har man også i *Vest-Tyskland* begynt arbeidet på et utkast til en lov om et rådgivende økonomisk utvalg. Visstnok befinner saken seg imidlertid foreløpig på utredningsstadiet i *Vest-Tyskland*.

Endelig vil jeg til slutt nevne *USA*, hvor man så tidlig som i 1933 fikk det såkalte *Business Advisory Council*, som nu forøvrig er omdøpt til *Business Council*. Bakgrunnen for rådets opprettelse var Roosevelts «new deal»-politikk. Regjeringen kom da til å gripe betydelig mer aktivt inn i næringslivets disposisjoner enn tidligere. Derfor følte den amerikanske handelsminister et påtrengende behov for å ha kontinuerlig kontakt med næringslivets egne folk.

Rådet ble etablert på den måten at handelsministeren selv valgte ut fremstående og politisk uavhengige forretningsmenn i et antall av ca. 60. Rådets virksomhet var rent rådgivende. Jeg skal forøvrig ikke gå i detalj med *Business Advisory Council*. Det siste jeg har hørt om dette råd, er at det har oppstått en konflikt mellom president Kennedys handelsminister og rådet når det gjelder rådets sammensetning. Dette har visstnok hatt til følge at hele rådet har tatt sine hatter og gått, ikke ut av *Business Advisory Council*, men de tok *Business Advisory Council* ut av Handelsdepartementet, forandret navnet til *Business Council* og annonserte at de heretter tar imot forespørsler fra alle departementer og ikke bare fra Handelsdepartementet.

*

Som et resultat av denne korte gjennomgåelse kan det sies at man kjenner offisielle samarbeidsorganer mellom myndighetene og næringslivet i det minste i 4 av de 7 EFTA-land og i 4 av de 6 EEC-land.

Disse organer er i alminnelighet koordinerende og rent rådgivende og behandler i første rekke temmelig generelle problemer. I Nederland har imidlertid det derværende råd en sterkere stilling, idet rådet i realiteten synes å avgjøre viktige konkrete saker. I Østerrike står rådene også meget sterkt, og systemet minner i det hele om den korporative statsdannelse.

I noen av rådene innen de forskjellige land er regjeringen representert ved én eller flere statsråder, mens dette derimot ikke er tilfelle f. eks. i Danmark og Nederland.

III.

Når det gjelder *Norge*, kom man tidlig inn i bildet når det gjelder samordningsorganer. Allerede ved Kgl. res. av 4. mai 1945 ble opprettet *Det økonomiske samordningsråd*, som besto av 19 medlemmer med 14 varamenn. Det omfattet representanter for industri, håndverk, handel, skipsfart, banker, jordbruk og fiske. Dessuten var det med representanter for husmødrene, kooperasjonen, LO, Arbeidsgiverforeningen, Prisdirektoratet, Arbeidsdirektoratet og Statistisk Sentralbyrå, foruten formannen og nestformannen som representerte regjeringen. Sammensetningen var således i store trekk den samme som vi kjenner fra tilsvarende organer i andre land.

Rådet hadde som oppgave å bistå statsadministrasjonen ved behandling av saker vedrørende ekstraordinære økonomiske reguleringer. Det skulle dessuten være et rådgivende fellesorgan for vedkommende departementer og direktorater.

Samordningsrådet spilte den første tid etter krigens avslutning en ikke helt uvesentlig rolle, både på grunn av den faglige og praktiske erfaring og innsikt det representerte, og ved sin påvirkning på og oppslutning om regjeringens økonomisk-politiske tiltak. For næringslivets representanter innebar imidlertid denne tilslutning at de i noen grad måtte gå på akkord med sine prinsipielle økonomisk-politiske standpunkter. Etter hvert ble det stadig tydeligere at det var grenser for hvor langt man kunne strekke seg. Så lenge rådet besto, kunne man lett få inntrykk av at regjeringens politikk hadde medhold fra

næringslivets side, selv om et mindretall var i opposisjon og ikke kunne slutte seg til flertallets uttalelser. Selv om rådet ofte delte seg i 2 fraksjoner, var det alltid et flertall som støttet opp om regjeringens politikk, noe som tross mindretallets dissens ga inntrykk av en viss medansvarlighet fra næringslivets side.

Rådets virksomhet trådte etter hvert mer i bakgrunnen, og det ble formelt opphevet i 1954. Senere har vi ikke hatt noe *organisert* samarbeide i Norge i form av et eget rådgivende organ.

Statsminister Gerhardsen tok imidlertid i 1959 opp igjen tanken om et nytt økonomisk samordningsråd. Tanken vakte den gang ikke gehør hos organisasjonene.

Senere er statsministeren kommet tilbake til saken, bl. a. under en pressekonferanse 13. juni 1962 og i Stortinget 18. juni s. å.

Senere har man fått St.prp. nr. 1, Tillegg nr. 1 (1962—63) med forslag om opprettelse av et nytt planleggingsorgan i Finansdepartementet med finansråden som sjef og med en ekspedisjonssjef, 2 planleggingskonsulenter, 2 byråsjefer, 2 konsulenter I, 2 førstesekretærer og 2 sekretærer, altså et ganske stort apparat etter norske forhold.

Planleggingsorganet under Finansdepartementet ble enstemmig vedtatt av Stortinget 7. desember 1962.

Når det gjelder det påtenkte planleggingsråd, føres det for tiden forhandlinger mellom regjeringen og næringslivets og arbeidslivets organisasjoner om et eventuelt råds *mandat, sammensetning og arbeidsoppgaver*.

Man må derfor ha full rett til å si at spørsmålet om opprettelse av et koordinerende samordningsorgan i Norge, er brennaktuelt for tiden.

*

Når man skal vurdere hvorvidt man i Norge, i likhet med de fleste andre vest-europeiske land, skal gå til opprettelse av et samordningsorgan, bør man, som bakgrunn for vurderingen, ha i erindring at man her i Norge allerede kjenner en del gamle,

prøvede og vel innarbeidede former for samarbeide mellom Staten og næringslivet.

Dette samarbeide består først og fremst deri at næringslivets folk blir oppnevnt som *medlemmer i forberedende offentlige komitéer og utvalg*. Dessuten sitter representanter for næringslivet som *medlemmer* i en rekke *råd* og *utvalg* som er knyttet til *forskjellige offentlige institusjoner*, eller som har *rådgivende, innstillende* eller *avgjørende offentlig myndighet* på ett eller flere områder av interesse for næringslivet.

F. eks. innen den organisasjon jeg kjenner best, Norges Industriforbund, er denne form for samarbeide meget utbredt. Industriforbundet er således representert i ca. 100 slike råd, komitéer og utvalg.

Nærings- og arbeidslivets organisasjoner i Norge får også fra myndighetene en hel rekke saker *til uttalelse*, når vedkommende departement eller direktorat har laget sitt utkast, eller når det foreligger en offentlig komité-innstilling.

Organisasjonene avgir også ofte *på eget initiativ* uttalelser eller søker foretrede for myndighetene, selv om man ikke uttrykkelig er bedt om å avgis uttalelse. Det er da som regel til vedkommende departement eller Stortingskomité man henvender seg.

Endelig foregår det et helt uformelt daglig samarbeide på alle trinn mellom folk fra den offentlige forvaltning på den ene side og nærings- og arbeidslivets menn, eller folk fra næringsorganisasjonene på den annen.

De samarbeidsformer som her er nevnt, er tilsammen av vesentlig betydning. Når det gjelder det behov for utvidet samarbeide mellom Staten og næringslivet som skyldes maktforskyvningen mellom regjeringens og Stortingets myndighetsområder, vil sikkert alle rimelige behov for samarbeide kunne imøtekommes ved en ytterligere utbygging av de her nevnte tradisjonelle og vel prøvede samarbeidsformer.

Man har dessuten også en annen samarbeidsform, som har vært benyttet fra tid til annen, for å utrede konkrete og aktuelle problemer. Det nedsettes da gjerne *ad-hoc-utvalg* for å få vedkommende konkrete problem tilstrekkelig utredet og belyst.

Slike ad-hoc-utvalg kan imidlertid også få til oppgave å avgi uttalelse om forhold som mer generelt berører planleggingen av den økonomiske virksomhet. Som eksempel herpå i Norge kan nevnes det såkalte *Paulson-utvalget*, som ble nedsatt høsten 1958 som en ekspertkomité med 4 medlemmer, og som avga sin innstilling før nyttår 1958/59. Resultatet av dette utvalgs arbeide må sies å ha vært meget positivt for næringslivet.

Endelig vil jeg også minne om den såkalte *samarbeidsnemnda*, som ble opprettet i 1951 med representanter for Norges Bank, Den norske Bankforening, Sentralforeningen for Norges sparebanker, Bankinspeksjonen og Finansdepartementet.

Samarbeidsnemndas mandat går ut på å være et rådgivende organ og et bindeledd mellom de deltagende institusjoner. Den skal særlig drøfte retningslinjene for bankenes utlån, deres likviditet og stilling forøvrig i samsvar med de prinsipielle linjer for den økonomiske politikk som statsmaktene til enhver tid har trukket opp. Det gjelder altså her ganske generelle og vidtrekkende økonomisk-politiske problemer.

Gjennom Samarbeidsnemndas virksomhet har det som kjent lyktes å nå frem til de avtaler som pengepolitikken i Norge i hovedsaken har bygd på siden 1955.

*

Om de samarbeidsformer mellom Staten og næringslivet som jeg her har nevnt og som benyttes i Norge i dag, råder det vel noenlunde enighet. Det er neppe mange som i dag ønsker noen forandring i disse forhold.

Men er de tilstrekkelige også når det gjelder langtidsplanleggingen av det økonomiske liv? Vil det være riktig her i Norge, slik som i en rekke andre land, å gå et skritt videre og nedsette et fast samarbeidsorgan med representanter for myndighetene, for forskningen og for nærings- og arbeidslivets organisasjoner, til å utrede de økonomiske problemer som knytter seg til pris- og lønnsutviklingen og til de store linjer for utviklingen av den økonomiske virksomhet?

IV.

Jeg skal i det følgende prøve å trekke frem og drøfte en del av de argumenter som har vært anført *mot* dannelsen av slike samarbeidsorganer.

1. Det har vært hevdet at slike råd vil bli *dekkorgan for Regjeringen*. Regjeringen ønsker ikke å ta det ubehagelige ansvar for beslutninger som er upopulære blant regjeringspartiets velgere og de organisasjoner Regjeringen støtter seg til. Derfor — hevdet det — vil Regjeringen velte ansvaret over på et økonomisk råd, hvor den kan *bestille* de uttalelser som den ønsker.

*

Det er liten tvil om at et råd *kan* komme til å virke på denne måte. Det *behøver* imidlertid neppe å være så. Dette er av de momenter man må ha for øye når retningslinjene for eventuelle nye råd skal trekkes opp. Det bør være visse problemer rådet *regelmessig* får til uttalelse, og rådet må også *på eget initiativ* kunne ta opp de saker det ønsker.

Under enhver omstendighet er det klart at det fulle *regjeringsansvar* stadig vil ligge hos Regjeringen.

2. Det har videre vært hevdet at rådet også kan bli et *dekkorgan for organisasjonene*. Disse er — hevdet det — engstelige for å ta ansvaret for mindre aggressivitet og større medgjørighet enn deres medlemmer venter. For å slippe å ta ansvaret for slike upopulære avgjørelser, spiller de ballen over til rådet, hvor ansvaret iallfall deles med en rekke andre.

*

Det er vel imidlertid neppe så at organisasjonene vil føle *mindre* ansvar, hvis de går inn i et råd. Tvertom vil et slikt samarbeide utvilsomt i mange tilfelle i seg selv være en belastning og møte kritikk fra medlemshold, foruten at det betyr en øket arbeidsbyrde. Det *enkleste*, sett fra en næringsorganisasjons synspunkt, er å skrive ytterliggående innstillinger eller fatte vedtak og resolusjoner, som man vet at medlemmene vil akseptere og applaudere uten forbehold. Dette er imidlertid

utvilsomt *ikke* den mest *effektive* måte, hvorpå organisasjonene kan tjene medlemmenes interesser. Skal man oppnå noe vesentlig, må man ta belastningen ved å være med i et samarbeide på det tidligst mulige trinn av saksbehandlingen. Man må også være villig til å se tingene i sammenheng og til å forstå grunnlaget for og rekkevidden av motstandernes oppfatninger. Først da vil man kunne legge sine egne synspunkter frem på en måte som skaper respekt og får tilslutning.

3. Det har også vært hevdet at samarbeidsorganer vil kunne bidra til å *kastrere den politiske opposisjon i Stortinget*. Særlig vil det kunne bli tilfelle, hvis et samordningsråd kommer frem til kompromissløsninger før sakene behandles i Nasjonalforsamlingen.

*

Det er utvilsomt riktig at den politiske opposisjon i slike tilfelle vil kunne komme i en vanskelig stilling. Drøftelsene og standpunktene i Stortinget vil ha lett for å bli utvannet, hvis det allerede på forhånd foreligger en kompromissløsning som alle og enhver vil forstå kommer til å bli resultatet, også av Stortingets behandling. Det er derfor naturlig at opposisjonspartiene er noe engstelige når det gjelder disse spørsmål, og dette er etter min oppfatning en av de viktigste innvendingene mot et samordningsråd. Avgjørende er imidlertid etter min oppfatning denne innvending ikke. Et kompromiss betyr gjerne at også den annen part har måttet fire litt på sitt opprinnelige standpunkt. Da har man iallfall oppnådd noe, som man ellers sannsynligvis ikke ville ha oppnådd. At resultatet er oppnådd på en uvant måte, må da komme i annen rekke.

4. Det har også vært hevdet at ved opprettelsen av et samarbeidsorgan *skyves de politiske avgjørelser på det næringsøkonomiske område vekk fra de politiske ansvarlige organer og over til et ukonstitusjonelt organ*.

*

Det kan være noe i dette. Dog må man erindre at organet stadig kun skal være *rådgivende* for Regjeringen. Sett fra *organisasjonenes synspunkt*, skal man vel ikke være så bedrø-

vet, hvis de økonomiske problemer til en viss grad kunne *avpolitiseres* ved at standpunktene blir vurdert i et allsidig sammensatt, presumptivt sakkyndig organ.

I denne forbindelse er det av interesse å se litt på erfaringene fra Nederland. Det sosiale og økonomiske råd i Nederland bruker en betydelig del av sin tid til arbeidet med pris- og lønnsutviklingen. Periodiske rapporter sendes ut om landets økonomiske tilstand og de konklusjoner som kan trekkes når det gjelder formuleringen av landets økonomiske politikk på kort sikt og når det gjelder fordelingen av nasjonalproduktet.

Det hevdes i Nederland at *sammenhengen* mellom priser og lønninger, renter, subsidier, beskatning, eventuelt priskontroll etc. på denne måte kommer klarere og mer kontinuerlig frem overfor såvel organisasjoner som myndigheter, enn hva tilfelle er i de fleste andre land.

Det er nettopp *erkjennelsen av en slik sammenheng* som kunne gjøre det mulig å oppnå en viss avpolitisering når det gjelder drøftelser og standpunkter vedrørende økonomiske problemer.

I dag synes det utopisk at noen slik avpolitisering kan finne sted. Det er jo nettopp de økonomiske problemer som skaper skillelinjene mellom partiene. Men på dette område skal man intet forsverge. For 30 år siden var de sosiale spørsmål, spørsmålet om statskirken, forsvarsproblemene og spørsmålet om kongedømme eller republikk brennende politiske problemer, som skapte dype skillelinjer mellom partiene. I dag volder disse problemer gjennomgående ingen partipolitisk strid. De er i betydelig grad blitt avpolitisert. Hvis en mann for 30 år siden offentlig hadde spådd en slik utvikling, ville han neppe vunnet tiltro hos noen.

5. Ikke minst i forbindelse med deltagelsen i *Det økonomiske samordningsråd* i tiden 1945—1954, ble det fra næringsorganisasjonenes side hevdet at *deres representanters stilling var meget usikker, og at de ble en slags gisler*. Ofte visste de ikke om de av prinsipielle grunner i det hele skulle være med på saksbehandlingen. De kunne selvsagt dissenter, men dissensene kom ikke alltid tilstrekkelig klart frem. Heller ikke

var det alltid lett å forme noen dissens når det gjaldt de ofte temmelig generelle problemer som var oppe til behandling. Da kunne de risikere å være med på beslutninger som de i virkeligheten ikke kunne underskrive fullt ut, og måtte senere forsvare standpunkter overfor sine organisasjoner, som de faktisk ikke alltid selv var helt enige i.

*

Man kan også godt forstå at næringsorganisasjonenes representanter hadde det vanskelig i de dager. Man var den gang meget usikker når det gjaldt den prinsipielle innstilling overfor slike ting som nasjonalbudsjetter, langtidsprogrammer etc.

Nu er vel imidlertid en god del av uklarheten rykket vekk på dette område. Det er neppe mange som i dag er prinsipielle motstandere av nasjonalbudsjetter eller langtidsprogrammer. Derimot kan man være uenig i *måten de er utformet på eller i innholdet forøvrig*.

Dette skulle nu gjøre det lettere for næringsorganisasjonenes folk å delta i samordningsorganer. Det er vel også slik at organisasjonene nu står bedre rustet med sakkyndig assistanse. Dette skulle man tro ville lette organisasjonenes representanter i eventuelle samordningsråd.

Stillingen kan nok til tider bli mindre behagelig, men det gjelder her som overalt ellers, at hvis man vil vinne reell innflytelse, må man ta de ulemper som det fører med seg å ha ansvar.

6. Det har også vært hevdet at næringslivets representanter *under ingen omstendighet vil få noen reell innflytelse i rådet*.

*

Også dette vil vel imidlertid komme an på hvorledes representantene og deres spesialkyndige medhjelpere blir istand til å gripe oppgavene an. Ved at man er med, har man iallfall *visse muligheter* for å gjøre seg gjeldende, som man *ikke* har om man holder seg utenfor.

Det er forøvrig ikke så sikkert at motsetningene innen eventuelle samordningsorganer alltid vil bli så store. Man må vel regne med adskillige motsetningsforhold i et organ som skal

stelle med lønns- og prisutviklingen, hvis man kommer utover kartleggingsarbeidet og skal gi sine konkrete tilrådinger. Derimot er det ikke sikkert at man alltid vil få samme uenighet i et økonomisk samordningsorgan som skal behandle den alminnelige økonomiske utvikling. Det er vel sannsynlig at man vil kunne komme frem til kompromisser, og da har man, som jeg alt har nevnt, iallfall i regelen kommet frem til et for næringslivet bedre resultat enn tilfelle ville være, hvis regjeringen skulle tatt sine beslutninger uten noe samarbeidsorgan.

7. Det har endelig vært hevdet at næringslivets representanter i samarbeidsorganene vil bli *hengt ut som syndebukker*, hvis samarbeidet ikke fungerer etter hensikten. Et forholdsvis ferskt eksempel på dette har man når det gjelder Samarbeidsnemnda, hvor Norges Bank, Den norske Bankforening, Sentralforeningen for Norges sparebanker, Bankinspeksjonen og Finansdepartementet er representert.

Her skylder partene gjensidig på hverandre når det gjelder kredittutviklingen, som ikke alltid forløper ganske som man hadde håpet.

*

Man må også utvilsomt være klar over at det vil kunne bli tildels sterke brytninger innen eventuelle samordningsorganer. Kommer man opp i vanskeligheter, må man også regne med at partene gjensidig vil tillegge hverandre skylden for at vanskelighetene er oppstått. Dette synes imidlertid ikke å være tilstrekkelig grunn til å holde seg unna et samarbeide. Man får si kraftig fra når man føler seg forurettet, og blir det altfor galt, har man jo til syvende og sist den utvei å trekke seg ut.

Man må bare ikke føle seg fornærmet med én gang motsetningsforhold kommer opp. Ofte synes den slags motsetninger ganske uforlikelige i øyeblikket, men når kruttrøken er drevet vekk, og man får summet seg litt, ser det gjerne ikke så håpløst ut likevel.

*

Alt i alt synes det derfor som om de innvendinger av prinsipiell og praktisk karakter som har vært rettet mot økonomiske

samordningsorganer, *ikke er så tungtveiende at det vil være riktig av nærings-organisasjonene å avslå å la seg representere i samarbeidsorganer, når de av myndighetene blir innbudt til å gå inn i slike organer.*

V.

På den annen side synes det etter min oppfatning å være ganske tungtveiende grunner *for* at nærings- og arbeidslivets organisasjoner bør delta i et samarbeidsorgan.

Dette vil vel ha fremgått av det jeg allerede har sagt, men jeg vil nu komme mer detaljert inn på denne side av saken.

Først må jeg imidlertid ta en reservasjon:

Forutsetningen for at man skal kunne opprettholde det syn at det alt i alt er bedre å være innenfor enn å stå utenfor, må være at man ikke derved slår istykker noen av de *bestående muligheter* for innflytelse som man allerede har i form av komitéarbeide, uttalelser etc.

Jeg kan imidlertid ikke se at en deltagelse i et samordningsorgan vil ødelegge noen av de kjente og vel etablerte samarbeidsformer som vi allerede har. Jeg føler meg derfor berettiget til å legge til grunn for mine resonnementer at nærings- og arbeidslivets organisasjoner ved å bli representert i et samordningsorgan, får visse *nye* muligheter for å gjøre sin innflytelse gjeldende *i tillegg til* de muligheter som man har i dag.

1. For det første står man overfor det faktum at de fleste av de land i Vest-Europa som vi pleier å sammenligne oss med, allerede har etablert samarbeidsorganer. Man har altså i disse land ikke latt seg avskrekke av de praktiske og prinsipielle betenkeligheter som kan gjøre seg gjeldende av konstitusjonell art eller av hensyn til den politiske opposisjon. Dette er i seg selv et ganske viktig argument, som taler for at man i Norge søker å etablere en lignende ordning. De land det her gjelder har jo forfatninger som delvis har en meget sterk likhet med det norske parlamentariske system.

2. For det annet er det viktige sider ved landets økonomiske utvikling som spiller en stor rolle for næringslivet, men hvor

næringslivets organisasjoner i dag har liten eller ingen innflytelse.

Jeg tenker her f. eks. på et så viktig område som *den industrielle utbygging av landet i statlig regi*. Det er klart at omfanget av utbyggingen og måten den utføres på i høy grad berører både bestående og fremtidig privat norsk industri. Dette gjør det ønskelig at industriens hovedorganisasjon om mulig får innflytelse på disse forhold.

I dag får vi sjelden høre om utbyggingsplanene før det kommer en Stortingsmelding om saken, hvis vi ikke mer tilfeldig skulle få rede på hva som er i gjære. Og selv om vi i noen tilfelle skulle være litt bedre orientert, så er vi iallfall i dag ikke med på å foreta den samlede vurdering av industriens utbyggingsmuligheter som bør være grunnlaget for en bedømmelse av omfanget og arten av den offentlige industrielle utbygging.

Også når det gjelder den *regionale samfunnsmessige utbygging av landet*, er det klart at nærings- og arbeidslivets organisasjoner kan ha interesse av å gjøre sin innflytelse gjeldende.

Vi tror det vil være meget om å gjøre at man under arbeidet med den fremtidige lokalisering av industrien legger avgjørende vekt på å få konsentrert industrien rundt omkring visse sentra, hvor forholdene ligger vel tilrette for industriens virksomhet.

Vi forstår meget vel å vurdere de gode intensjoner som ligger bak tanken om en jevn spredning av industrien ut over hele landet. Dermed håper man åpenbart å oppnå en tilsvarende jevn spredning av velstandsutviklingen og en jevn heving av levestandarden. Det vil imidlertid ikke gå slik, hvis denne tanke realiseres. Bedrifter som er plasert på steder hvor forholdene ikke ligger tilrette for industriell utvikling, vil uvegerlig sakke akterut i konkurransen, uansett hvor godt de blir drevet. De vil da i mange tilfelle spre bekymring og ledighet istedenfor velstand. Industrien er like lite som annen næringsvirksomhet noen velstandsspreder, hvis den ikke går godt. Derfor må den som hovedregel plaseres der hvor mulighetene er best.

Ved at flere bedrifter ligger på samme sted, vil heller ikke problemene bli fullt så alvorlige for de ansatte ved bedrifter

som må innskrenke eller innstille. De som blir ledige, vil nemlig da ha gode muligheter for å skaffe seg trygge arbeidsplasser ved en annen bedrift på stedet, uten at de må oppgi hjem og bosted for å få arbeide.

Kanskje enda viktigere vil det være å få større innflytelse på landets *kreditt- og finanspolitikk*, og herunder ikke minst *pris- og lønnsproblemene*.

Når det gjelder de pengepolitiske tiltak, må man være oppmerksom på at man allerede har den såkalte samarbeidsnemnda, som jeg tidligere har omtalt. Når det da gjelder f. eks. spørsmålet om hvor stort kredittvolum som hvert år skal stå til disposisjon for de respektive næringer, synes det klart at det må være samarbeidsnemndas oppgave å uttale seg om det. Et eventuelt nytt råd med en bredere sammensetning må derimot kunne drøfte og gi tilrådinger når det gjelder mer generelle finanspolitiske retningslinjer. Herunder håper vi at ikke minst skatte- og avgiftspolitikken vil komme inn som et viktig moment.

Når det gjelder pris- og lønnsproblemene, må også et eventuelt samarbeidsråd kunne trekke opp visse generelle hovedretningslinjer som man mener bør følges ved tariffoppgjørene. Kommer man dernest mer konkret inn på avviklingen av det enkelte tariffoppgjør, bør dette som nu gjennomføres av de 2 hovedorganisasjoner innen arbeids- og næringslivet, eventuelt med bistand av et engere organ, hvor foruten Arbeidsgiverforeningen og LO, også jordbruksnæringsorganisasjoner er representert, idet landets jordbrukspolitikk, og særlig prisen på jordbruksproduktene, må sees i sammenheng med tariffoppgjørene.

3. Det er ikke til å unngå at man må ha en viss *prioritering* når det gjelder velstandsutviklingen, og herunder gjennomføringen av de forskjellige tiltak og planer i privat og statlig regi.

Det vil her alltid bli tale om en vanskelig balansegang, hvor man skal sikre full sysselsetting og samtidig søke å unngå en pressøkonomi som leder til inflasjonsartet pris- og lønnsøkning. På dette område har regjeringen på den ene side og nærings-

og arbeidslivets organisasjoner på den annen side helt sammenfallende interesser. Imidlertid kan det være uenighet om *hvorledes* prioriteringen skal foregå. Her burde det private næringsliv ha vektige ord å si.

Det er riktig av en næringsorganisasjon å bidra aktivt til den gunstigst mulige økonomiske utvikling, selv om det skulle lede til at man styrker stillingen for en regjering som kanskje har en annen politisk partifarve enn vedkommende organisasjons medlemmer gjennomgående ønsker seg.

I denne forbindelse vil jeg minne om at næringslivets organisasjoner ikke er politiske organer. Når man melder seg inn f. eks. i Norges Industriforbund, er det ingen som spør etter politisk oppfatning, men kun om vedkommende har en bedrift. Derfor er også sikkert alle politiske avskygninger representert i Industriforbundets medlemsstokk — muligens med ett eller to unntak.

For en næringsorganisasjon må derfor det prinsipielle utgangspunkt være at man må legge ryggen til og bruke de midler som bys, for å legge forholdene best mulig tilrette for de interesser vedkommende organisasjon representerer, uansett hvilket parti som sitter med regjeringmakten. Jeg vil her bare ta den helt selvfølgelige reservasjon at det må gjelde en *lovlig valgt* regjering.

I denne forbindelse vil jeg også minne om at det politiske klima i dag er helt annerledes enn det var for en 25—30 år tilbake i tiden. Den gang var sosialistpartiene foruten — som jeg alt har nevnt — å være motstandere av statskirken, forsvaret og kongedømmet, også varme tilhengere av en alminnelig sosialisering, ved at staten skulle overta driftsmidlene. Det ville da ikke vært urimelig om de som var imot de prinsipper sosialistpartiene hyldet, vegret seg for å ha noe samarbeide med dem. Den gang var det ikke så urimelig å se det slik at mulighetene for å få det litt bedre i øyeblikket måtte vike plassen for mer langsiktige betraktninger. Meget kunne på det tidspunkt tale for at den prinsipielle politiske innstilling måtte være avgjørende, således at man ikke på noe område skulle «hjelp» regjeringen.

Nu er imidlertid som kjent det politiske klima annerledes. Motsetningene er ikke lenger særlig skarpe. Det er vel særlig på det næringsøkonomiske område at synet stadig er forskjellig. Spesielt gjelder dette omfanget av de tiltak som skal settes i verk i statlig regi og omfanget av den såkalte offentlige sparing. Inn under dette begrep kommer da kanskje først og fremst skatte- og avgiftsproblemene.

Disse motsetninger er imidlertid etter min oppfatning ikke på noen måte så store at de bør lede til at arbeids- og næringslivets organisasjoner vegrer seg for et samarbeide med regjeringen. Hvis et slikt samarbeide kommer istand i mer intime former enn de samarbeidsformer vi kjenner i dag, er det — som jeg alt har vært inne på — meget som taler for at motsetningene også på det næringsøkonomiske område etter hvert vil bli mindre og mindre. Jeg tror at de som i dag går inn for et samarbeide, enten det gjelder samarbeidet mellom de politiske partier eller det gjelder et samarbeide mellom regjeringen og arbeids- og næringslivet, gjør en viktigere og nyttigere gjerning enn de som av og til synes formelig å lete etter motsetningsforhold.

VI.

Men selv om nærings- og arbeidslivets organisasjoner etter min mening bør gå aktivt inn i et samarbeide, er det klart at man ikke vil la seg by hva som helst. Vi vil ha viktige ting å si, både når det gjelder *mandat*, *sammensetning* og *arbeidsmåte* for rådet. Dette skal jeg nu komme litt nærmere inn på.

1. Det vil være helt avgjørende at rådet får full og fri adgang til å drøfte og ta standpunkt til flest mulig viktige spørsmål vedrørende landets økonomiske vekst og utvikling. Rådets mandat bør derfor ikke formuleres for snevert, men rent generelt omfatte viktige problemer vedrørende den samfunnsøkonomiske planlegging og utvikling både på kortere og lengere sikt. Det vil ikke være tilfredsstillende at rådet kun skal beskjeftige seg med den såkalte langtidsplanlegging.

2. Skal et samarbeidsråd kunne bli den kilde til nye impulser som det bør være, må det være sikret en mest mulig fri og

selvstendig stilling. Av den grunn bør ingen statsråd være med i rådet. Rådet skal jo nettopp kunne gi, ikke minst regjeringen, nye impulser. Det er regjeringen som skal få råd. Da bør ikke regjeringen selv ved én eller flere representanter være med på å gi rådene.

En annen sak er det at det vil være naturlig at én eller flere statsråder kommer tilstede på møtene og legger frem sakene for rådet. Statsrådene bør også være med i drøftelsene, og de vil ganske sikkert på sin side kunne gi rådets medlemmer nye og viktige impulser.

For å sikre rådets selvstendige og frie stilling bør heller ikke funksjonene som formann og nestformann bekles av representanter fra sentraladministrasjonen. I så fall vil man få en maktforening som ikke er ønskelig. Man har sett eksempler på noe tilsvarende tidligere ved at prisdirektøren var foreslått som formann i Prisrådet. Dette ble det heldigvis ikke noe av, men man har fremdeles et eksempel på en slik maktforening ved at skattedirektøren er formann i Riksskattestyret. Næringsorganisasjonene har i alminnelighet protestert mot en slik maktforening. Det er således kun en konsekvent videreføring av et syn som har vært gjort gjeldende gjennom en årrekke, at vi heller ikke ønsker f. eks. finansråden som formann i Samarbeidsrådet.

Representantene fra forskningsfronten vil formentlig være egnede kandidater til formannsvervet.

Sekretariatet bør også være frittstående, og ikke være knyttet til f. eks. Finansdepartementet. Den beste løsning vil antagelig være at det opprettes et selvstendig sekretariat for rådet.

Jeg kan nevne at f. eks. Stortingets Finanskomiteé har sitt eget sekretariat, og at man langt foretrekker dette fremfor at sekretærhjelpen skulle hentes fra Finansdepartementet.

3. Representantene fra de forskjellige organisasjoner bør prinsipielt utpekes etter innstilling fra, subsidiært etter godkjenning av vedkommende næringsorganisasjoner. Dette er et meget viktig punkt. Ellers kan man lett få en uheldig dualisme med motsetningsforhold mellom næringsorganisasjonen og den

representant for vedkommende organisasjon som regjeringen selv har utpekt.

Det divergerende syn vil da regjeringen kunne bruke til å spille det ene ut mot det annet, slik at ingen av de to oppfatninger tillegges større vekt enn regjeringen selv ønsker.

Også myndighetene bør forøvrig være interessert i at vedkommende nærings representant har full tillit innen sin næring og et intimt samarbeide med sin organisasjon og dets sekretariat.

4. Det vil også være av viktighet at saksbehandlingen i rådet blir gjenstand for friest mulige drøftelser. Noen formell uttalelse bør rådet ikke gi med mindre det er $\frac{2}{3}$ flertall for det. I så fall må også eventuelle mindretallsoppfatninger komme til uttrykk ved siden av flertallets uttalelse. Rådet bør selv med $\frac{2}{3}$ flertall kunne beslutte om uttalelsen skal offentliggjøres.

5. Endelig bør rådet ikke bare tre i funksjon etter anmodning fra regjeringen, men også kunne ta opp spørsmål på eget initiativ. Antagelig bør det også være noen saker, hvor man etablerer den praksis at rådet helt *regelmessig* får dem til uttalelse.

Til slutt vil jeg kort oppsummere mitt syn således:

1. Det er selve samfunnsutviklingen som har ledet til at ønsket om å få etablert egnede samarbeidsformer mellom staten og næringslivet trenger seg på med stadig større styrke.
2. Samarbeidsproblemet står derfor på dagsordenen i de fleste andre vest-europeiske land og i Norge.
3. Mot slike samarbeidsorganer kan det fremsettes mange innvendinger, først og fremst av konstitusjonell, men også av praktisk art.
Ingen av dem er imidlertid så tungtveiende at næringsorganisasjonene bør avslå å la seg representere i samarbeidsorganene.
4. Et nytt samarbeidsorgan vil på den annen side kunne gi nærings- og arbeidslivets organisasjoner muligheter for å

gjøre sin innflytelse gjeldende på felter hvor de i dag har liten eller ingen innflytelse.

Samtidig vil etableringen av et nytt samarbeidsorgan kunne øke den gjensidige tillit og forståelse mellom staten og næringslivet.

5. Dette er hovedgrunnlaget for at jeg er en tilhenger av et enda mer intimt samarbeide mellom regjeringen og dens organer på den ene side og arbeids- og næringslivets organisasjoner på den annen side enn de samarbeidsformer man kjenner i dag. Imidlertid er det bestemte forutsetninger som må oppfylles når det gjelder det nye samarbeidsorgans sammensetning, mandat og arbeidsmåte.

Satt med 10 pkt. Garamond skrift
Trykt på 120 g matt Kremfarget Spezial
Omslaget 130 g grå Reflexkartong
A. Garnæs Boktrykkeri
Bergen

Trykt ved midler fra
Det Bergenske Dampskibsselskabs Handelshøyskolefond